

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

1

□ ΕΝΝΟΙΑ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ:

- Άμεσο αποτέλεσμα είναι η ιδιότητα που έχουν οι ενωσιακοί κανόνες να επιτρέπουν στους ιδιώτες να τους επικαλούνται υπό όρους ενώπιον των αρμόδιων εθνικών αρχών και να αξιώνουν τον σεβασμό του περιεχομένου τους.
- Το άμεσο αποτέλεσμα διακρίνεται σε δύο ειδικότερα υποκατηγορίες:
 - Το κάθετο, που επιτρέπει στους ιδιώτες την επίκληση των ενωσιακών κανόνων έναντι των κρατικών οργάνων.
 - Το οριζόντιο, που επιτρέπει την επίκληση των ενωσιακών κανόνων σε υποθέσεις μεταξύ των ιδιωτών.
 - Οι περισσότεροι ενωσιακοί κανόνες έχουν πλήρες άμεσο αποτέλεσμα, τόσο οριζόντιο όσο και κάθετο.
 - Οι οδηγίες ωστόσο έχουν περιορισμένο άμεσο αποτέλεσμα, μόνο για κάθετες σχέσεις.

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

2

- ΔΕΕ 26/62 Van Gend en Loos:
 - Η υπόθεση αυτή αφορούσε το αν μπορεί να γίνει επίκληση από τους ιδιώτες ενός άρθρου της Συνθήκης για την τελωνειακή ένωση, που απαγορεύει την επιβολή εισαγωγικών και εξαγωγικών δασμών μεταξύ των κρατών μελών.
 - Το ζήτημα αυτό ανέκυψε όταν οι ολλανδικές τελωνειακές αρχές επέβαλαν τελωνειακή επιβάρυνση για την εισαγωγή ενός χημικού προϊόντος από ένα άλλο κράτος μέλος, παρά την ύπαρξη της σχετικής απαγόρευσης.
 - Το ερώτημα που τέθηκε τότε ήταν αν ο κανόνας αυτός επιβάλλει απλά μια υποχρέωση συμμόρφωσης που αφορά αποκλειστικά τα κράτη μέλη, χωρίς επιτρέπει την ευθεία επίκληση αυτού από τους ιδιώτες ενώπιον των αρμόδιων εθνικών αρχών.
 - Το ΔΕΕ απάντησε ότι ο συγκεκριμένος κανόνας έχει άμεσο αποτέλεσμα και ότι επομένως μπορούν να τον επικαλούνται όχι μόνο τα κράτη μέλη, αλλά και οι ιδιώτες και μάλιστα ενώπιον των αρμόδιων εθνικών αρχών.

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

3

- ΔΕΕ 26/62 Van Gend en Loos (Σκεπτικό ΔΕΕ):
 - ▣ Στόχος της Ένωσης είναι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς που η λειτουργία της αφορά άμεσα και τους ιδιώτες.
 - ▣ Επομένως, η Συνθήκη είναι κάτι παραπάνω από μια απλή συμφωνία που θεμελιώνει αμοιβαίες υποχρεώσεις ανάμεσα στα συμμετέχοντα κράτη μέλη.
 - ▣ Άλλωστε το προοίμιο της Συνθήκης αναφέρεται όχι μόνο στις εθνικές κυβερνήσεις αλλά και στους λαούς.
 - ▣ Περαιτέρω, οι κυριαρχικές αρμοδιότητες που έχουν παραχωρηθεί στα όργανα της Ένωσης αφορούν τόσο τα κράτη μέλη όσο και τους πολίτες.
 - ▣ Επομένως, η Ένωση αποτελεί μια νέα αυτόνομη έννομη τάξη υπέρ της οποίας τα κράτη μέλη περιόρισαν – αν και σε συγκεκριμένα μόνο όρια – τα κυριαρχικά τους δικαιώματα.
 - ▣ Η νέα αυτή έννομη τάξη έχει ως υποκείμενα τόσο τα κράτη μέλη όσο και τους ιδιώτες, στους οποίους το ενωσιακό δίκαιο δεν επιφυλάσσει μόνο υποχρεώσεις αλλά και δικαιώματα.
 - ▣ Οι ιδιώτες μπορούν συνεπώς να επικαλούνται άμεσα τους δεσμευτικούς κανόνες του ενωσιακού δικαίου που τους αφορούν, εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις.

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

ΔΕΕ 26/62 Van Gend en Loos: «Ο στόχος της Συνθήκης ΕΟΚ, που είναι η θέσπιση μιας κοινής αγοράς, η λειτουργία της οποίας αφορά άμεσα τους πολίτες της Κοινότητας, συνεπάγεται ότι η Συνθήκη αυτή αποτελεί κάτι περισσότερο από μια συμφωνία που δημιουργεί μόνο αμοιβαίες υποχρεώσεις μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από το προοίμιο της Συνθήκης, το οποίο αφορά εκτός από τις κυβερνήσεις και τους λαούς, κατά τρόπο δε πιο συγκεκριμένο με τη δημιουργία οργάνων στα οποία έχουν παρασχεθεί κυριαρχικά δικαιώματα, η άσκηση των οποίων επηρεάζει τόσο τα κράτη μέλη όσο και τους πολίτες τους... Από τις προηγούμενες σκέψεις πρέπει να συναχθεί ότι η Κοινότητα αποτελεί νέα έννομη τάξη διεθνούς δικαίου, υπέρ της οποίας τα κράτη περιόρισαν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, σε περιορισμένους έστω τομείς, και της οποίας υποκείμενα είναι όχι μόνο τα κράτη μέλη, αλλά επίσης και οι υπήκοοι τους. Επομένως, όπως το κοινοτικό δίκαιο, που είναι ανεξάρτητο από τη νομοθεσία των κρατών μελών, δημιουργεί υποχρεώσεις στους ιδιώτες, πρέπει επίσης να γεννά και δικαιώματα υπέρ αυτών. Τα δικαιώματα αυτά γεννώνται όχι μόνο όταν τούτο προβλέπεται ρητά στη Συνθήκη, αλλά επίσης λόγω σαφών υποχρεώσεων που επιβάλλει η Συνθήκη τόσο στους ιδιώτες όσο και στα κράτη μέλη και τα κοινοτικά όργανα... Από τις προηγούμενες σκέψεις προκύπτει ότι, κατά το πνεύμα, την οικονομία και το γράμμα της Συνθήκης, το άρθρο 12 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι παράγει άμεσα αποτελέσματα και γενικά προσωπικά δικαιώματα, τα οποία πρέπει να διασφαλίζουν τα εθνικά δικαστήρια».

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

5

- Σταδιακά, η εφαρμογή του αμέσου αποτελέσματος επεκτάθηκε σε όλες τις νομικά υποχρεωτικές πρωτογενείς και παράγωγες ενωσιακές πράξεις :
 - Συνθήκες: Το άμεσο αποτέλεσμα των κανόνων τους αναγνωρίστηκε ήδη με την προμνησθείσα απόφαση ΔΕΕ 26/62 Van Gend & Loos. Πρόκειται για πλήρες άμεσο αποτέλεσμα.
 - Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ: Οι κανόνες του μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα, το οποίο μπορεί κατά περίπτωση να επεκτείνεται και σε οριζόντιες σχέσεις (ΔΕΕ C-569/16 Stadt Wuppertal κατά Maria Elisabeth Baue).
 - Κανονισμοί: Αυτοί έχουν άμεση ισχύ, υπό την έννοια ότι εφαρμόζονται χωρίς να απαιτείται η λήψη εθνικών μέτρων ενσωμάτωσης του περιεχομένου τους. Αυτό ερμηνεύτηκε ότι συνεπάγεται και το πλήρες άμεσο αποτέλεσμα των κανόνων τους, κάθετο και οριζόντιο (ΔΕΕ 43/71 Politi κατά Ministry for Finance of the Italian Republic).
 - Οδηγίες: Μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα, αλλά μόνο μετά την παρέλευση της προθεσμίας ενσωμάτωσης στην εθνική έννομο τάξη (ΔΕΕ 41/74 Yvonne van Duyn κατά Home Office). Το άμεσο αυτό αποτέλεσμα περιορίζεται σε κάθετες και μόνο σχέσεις (ΔΕΕ C-91/92 Paola Faccini Dori κατά Recreb Srl).
 - Αποφάσεις: Και αυτές μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα (ΔΕΕ 9/70 Franz Grad v Finanzamt Traunstein). Αν αποδέκτες τους είναι μόνο τα κράτη μέλη, το άμεσο αυτό αποτέλεσμα περιορίζεται σε κάθετες και μόνον σχέσεις (ΔΕΕ C-156/91 Hansa Fleisch Ernst Mundt GmbH & Co. KG κατά Landrat des Kreises Schleswig-Flensburg).

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

6

- Για να επιτρέπεται όμως η άμεση επίκληση των ενωσιακών κανόνων από τους ιδιώτες, πρέπει να συντρέχουν ορισμένοι όροι. Ειδικότερα:
 - ▣ Πρέπει ο επίμαχος κανόνας να είναι σαφής, συγκεκριμένος και απαλλαγμένος αιρέσεων.
 - ▣ Πρέπει να μην απαιτείται η λήψη συμπληρωματικών μέτρων για την εφαρμογή του, είτε εθνικής είτε και ευρωπαϊκής φύσεως.
- Δεδομένων των όρων αυτών, θα έπρεπε κανονικά να στερούνται αμέσου αποτελέσματος οι οδηγίες. Αυτό επειδή:
 - ▣ Αφήνουν ευχέρεια στα κράτη μέλη να επιλέξουν τον τρόπο και τα μέσα με τα οποία θα φθάσουν στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.
 - ▣ Απαιτούν πάντοτε την υιοθέτηση εθνικών μέτρων ενσωμάτωσης για την εφαρμογή τους.
- Ωστόσο, έχει γίνει αποδεκτό ότι οι κανόνες των οδηγιών μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα εφόσον είναι σαφείς και απαλλαγμένοι αιρέσεων. Πρέπει να συντρέχουν όμως και κάποιοι επιπλέον όροι.

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

7

- Για να μπορούν να επικαλεστούν οι ιδιώτες έναν κανόνα οδηγίας πρέπει να συντρέχουν και οι ακόλουθες επιπλέον προϋποθέσεις:
 - ▣ Να έχει παρέλθει η προθεσμία που προβλέπεται για τη μεταφορά της οδηγίας στην εθνική έννομο τάξη.
 - ▣ Δεδομένου ότι οι οδηγίες αναφέρονται μόνο σε κράτη μέλη και όχι σε ιδιώτες, επιτρέπεται η άμεση επίκληση των κανόνων τους μόνο κατά κρατικών οργάνων και όχι κατά ιδιωτών.
 - ▣ Στην έννοια του κράτους περιλαμβάνονται (ΔΕΕ C-413/15 Elaine Farrell κατά Alan Whitty and Others):
 - Τα κεντρικά κρατικά όργανα.
 - Οι αποκεντρωμένες και οι συνταγματικά ανεξάρτητες αρχές.
 - Οργανισμοί και φορείς που υπόκεινται στην εποπτεία ή στον έλεγχο του κράτους.
 - Οργανισμοί και φορείς στους οποίους έχει ανατεθεί εκτέλεση αποστολής δημοσίου συμφέροντος και οι οποίοι έχουν προς τούτο εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με τις εξουσίες που απορρέουν από τους εφαρμοστέους στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών κανόνες.
- Επομένως, οι οδηγίες έχουν μόνο κάθετο και όχι οριζόντιο άμεσο αποτέλεσμα.
- Το πλήρες αποτέλεσμα των οδηγιών (κάθετο και οριζόντιο) παράγεται συνεπώς μόνο μετά την ενσωμάτωση των κανόνων τους στην εθνική έννομο τάξη.

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

8

□ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΜΕΣΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ:

- Αποκέντρωσε την εφαρμογή των ενωσιακών κανόνων αναθέτοντας ουσιαστικά την ευθύνη τήρησης των επιταγών τους στους ιδιώτες και τις αρμόδιες εθνικές αρχές.
- Δημιουργήθηκε έτσι ένας πολύ αποτελεσματικότερος μηχανισμός παροχής εννόμου προστασίας από εκείνον που προέβλεπε η Συνθήκη στη βάση της διαδικασίας επί παραβάσει με τη συμμετοχή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Επιτροπής.
- Αυτό επέτρεψε τον αποτελεσματικό έλεγχο ενός πολύ μεγαλύτερου αριθμού υποθέσεων από αυτόν που θα ήταν αντικειμενικά εφικτός στη βάση των προβλέψεων της Συνθήκης.
- Το γεγονός αυτό αποτέλεσε με τη σειρά του έναν αποτελεσματικό μοχλό πίεσης προς τις εθνικές αρχές και τους ιδιώτες να σέβονται τις εκπορευόμενες από τους ενωσιακούς κανόνες υποχρεώσεις τους, γνωρίζοντας πλέον ότι είναι εφικτή και η άμεση επίκληση των υποχρεώσεων αυτών σε εθνικό επίπεδο.
- Η εμπλοκή των αρμόδιων εθνικών αρχών και των ιδιωτών στην εφαρμογή των ενωσιακών κανόνων συνετέλεσε περαιτέρω στην ενεργητικότερη συμμετοχή τους στην εξέλιξη του σημερινού ενωσιακού οικοδομήματος και στην εξοικείωση με την ενωσιακή έννομο τάξη.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

- Είναι επίσης γνωστή και ως η αρχή της έμμεσου αποτελέσματος.
- Πηγάζει από την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας των κρατών μελών και την αρχή της αποτελεσματικότητας των ενωσιακών κανόνων.
- Επιβάλλει στις εθνικές αρχές την υποχρέωση να προσπαθούν να ερμηνεύουν τους εθνικούς τους κανόνες σύμφωνα με τις ενωσιακές επιταγές, εφόσον είναι βέβαια αυτό εφικτό.
- Στόχος της είναι να αποφεύγεται ερμηνευτικώς η σύγκρουση των εθνικών κανόνων με τους ενωσιακούς.
- Έχει μεγάλη σημασία όσον αφορά ιδίως τις οδηγίες, λόγω του περιορισμού του άμεσου αποτελέσματος τους σε κάθετες και μόνο σχέσεις.
- Δεν μπορεί να εφαρμοστεί όταν:
 - Δεν υπάρχει σχετική εθνική ρύθμιση που θα μπορούσε να ερμηνευτεί.
 - Είναι σαφές το νόημα της εθνικής ρύθμισης και είναι αδύνατη η σύμφωνη ερμηνεία της.
 - Θα οδηγούσε σε παραβίαση των γενικών αρχών του δικαίου, όπως αυτή της απαγόρευσης της αναδρομικότητας της ποινική ευθύνης.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΞΩΣΥΜΒΑΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

10

- Αποσκοπεί στην αποκατάσταση από το κράτος της ζημίας που υπέστη ιδιώτης λόγω της παραβίασης των ενωσιακών κανόνων από κάποιο εθνικό όργανο.
- Είναι αδιάφορη η φύση του εθνικού οργάνου που ευθύνεται για την παραβίαση, αρκεί αυτό να εμπίπτει στην έννοια του κράτους.
- Μπορεί να εφαρμοστεί παράλληλα με τις αρχές του άμεσου αποτελέσματος και της σύμφωνης ερμηνείας, μπορεί όμως και ανεξαρτήτως της συνδρομής τους.
- Έχει μεγάλη σημασία όσον αφορά ιδίως περιπτώσεις καθυστερημένης και πλημμελούς ενσωμάτωσης οδηγιών, λόγω του περιορισμού του άμεσου αποτελέσματος τους σε κάθετες και μόνο σχέσεις.
- Για να θεμελιωθεί ευθύνη του κράτους, πρέπει να συντρέχουν οι εξής όροι:
 - Να υπάρχει παραβίαση κάποιου ενωσιακού κανόνα που υπάρχει υπέρ των ιδιωτών.
 - Η παραβίαση αυτή να είναι επαρκώς σοβαρή.
 - Να επέρχεται ζημία στον θιγόμενο ιδιώτη.
 - Να υπάρχει άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβίασης και της επελθούσης ζημίας.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

11

□ ΕΝΝΟΙΑ ΑΡΧΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ:

- Η αρχή αυτή αποτελεί ουσιαστικά το απαραίτητο συμπλήρωμα της αρχής του αμέσου αποτελέσματος.
- Ενώ το τελευταίο απαντά στο ερώτημα αν μπορεί ένας ιδιώτης να επικαλεστεί σε εθνικό επίπεδο έναν ενωσιακό κανόνα που τον αφορά, η αρχή της υπεροχής ρυθμίζει το θέμα της ιεράρχησης ενωσιακών και εθνικών κανόνων απαντώντας στο τι συμβαίνει σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ τους.
- Ορίζει ειδικότερα ότι σε μια τέτοια περίπτωση σύγκρουσης υπερέχει πάντοτε ο ενωσιακός κανόνας.
- Συνέπεια αυτής της υπεροχής είναι ότι η κάθε εθνική αρχή υποχρεούται να εφαρμόσει τον ενωσιακό κανόνα καθιστώντας αυτομάτως ανεφάρμοστη την ασύμβατη με αυτόν εθνική ρύθμιση, ακόμα και στην περίπτωση που στερείται μιας τέτοιας αρμοδιότητας κατά την οικεία εθνική έννομο τάξη (ΔΕΕ 107/77 Amministrazione delle Finanze dello Stato κατά Simmenthal SpA).
- Η υποχρέωση αυτή υφίσταται ακόμα και σε περίπτωση που ο επίμαχος εθνικός κανόνας είναι μεταγενέστερος και ειδικότερος του αντίστοιχου ενωσιακού.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

12

- ΔΕΕ 6/64 Flaminio Costa κατά E.N.E.L.:
 - Όπως και η αρχή του αμέσου αποτελέσματος, έτσι και η αρχή της υπεροχής εισήχθη νομολογιακά σε μια υπόθεση που αφορούσε την πιθανολογούμενη αντίθεση προς τους ενωσιακούς κανόνες της κρατικοποίησης μιας ιταλικής εταιρείας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.
 - Επικαλούμενη στην ουσία παρόμοια επιχειρήματα με εκείνα πάνω στα οποία είχε βασιστεί η εισαγωγή της αρχής του αμέσου αποτελέσματος, η συγκεκριμένη απόφαση θεμελιώνει την αρχή της υπεροχής στην αυτονομία της ενωσιακής έννομης τάξης και στην νομική υποχρεωτικότητα των κανόνων της.
 - Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι ενωσιακοί κανόνες υπερισχύουν σε κάθε περίπτωση των αντίστοιχων εθνικών, καθώς η κατίσχυση του εκάστοτε εθνικού κανόνα θα έθετε σε κίνδυνο την ενότητα και την ομοιομορφία της εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου και επομένως την ίδια την επίτευξη των ενωσιακών στόχων για χάρη των οποίων τα συμμετέχοντα κράτη μέλη συμφώνησαν στον μερικό περιορισμό των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

13

Δήλωση σχετικά με την υπεροχή (Προσαρτημένη στην τελική πράξη υιοθέτησης της Συνθήκης της Λισσαβόνας)

Η Διάσκεψη υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι Συνθήκες και το δίκαιο που θεσπίζεται από την Ένωση βάσει των Συνθηκών υπερισχύουν του δικαίου των κρατών μελών, υπό τους όρους που ορίζονται στην εν λόγω νομολογία.

Επίσης, η Διάσκεψη αποφάσισε να προσαρτηθεί στην παρούσα τελική πράξη η γνωμοδότηση της Νομικής Υπηρεσίας του Συμβουλίου σχετικά με την υπεροχή, η οποία περιλαμβάνεται στο έγγραφο 11197/07 (JUR260):

«Γνωμοδότηση της Νομικής Υπηρεσίας του Συμβουλίου»

της 22ας Ιουνίου 2007

Από τη νομολογία του Δικαστηρίου απορρέει ότι η υπεροχή του κοινοτικού δικαίου αποτελεί θεμελιώδη αρχή του εν λόγω δικαίου. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η αρχή αυτή είναι συνυφασμένη με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Κατά την πρώτη απόφαση στο πλαίσιο αυτής της πάγιας νομολογίας (Costa/ENEL, 15 Ιουλίου 1964, υπόθεση 6/64) δεν υπήρχε μνεία της υπεροχής στη Συνθήκη, πράγμα που εξακολουθεί να συμβαίνει και σήμερα. Το γεγονός ότι η αρχή της υπεροχής δεν θα περιληφθεί στη μελλοντική Συνθήκη ουδόλως μεταβάλλει την ύπαρξη της αρχής και την υφιστάμενη νομολογία του Δικαστηρίου.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

14

□ ΕΚΤΑΣΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΡΧΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ:

- Η υπεροχή των ενωσιακών κανόνων θεμελιώνεται επομένως απευθείας και αποκλειστικά στον αυτόνομο χαρακτήρα της ενωσιακής εννόμου τάξης και όχι στις τυχόν συνταγματικές προβλέψεις των κρατών μελών.
- Αυτό από μόνο του υπονοεί ότι το εύρος της εφαρμογής της ουδόλως συναρτάται με τους όποιους περιορισμούς θέτει η κλασική ιεράρχηση των νομικών κανόνων σε εθνικό επίπεδο, ιδιαίτερα όσον αφορά την περίπτωση σύγκρουσης ενωσιακού κανόνα με κανόνα συνταγματικής φύσεως.
- Σημαίνει περαιτέρω ότι η αρχή της υπεροχής αφορά κάθε υποχρεωτικό ενωσιακό κανόνα, τόσο πρωτογενή όσο και παράγωγο.
- Η εφαρμογή της οδηγεί σε κατίσχυση των ενωσιακών κανόνων έναντι κάθε εθνικού κανόνα, ακόμα και συνταγματικού.
- Την υπεροχή όλων των ενωσιακών κανόνων έναντι και των συνταγματικών ρυθμίσεων την έχει επανειλημμένως υπογραμμίσει η σχετική ενωσιακή νομολογία (ήδη από τη ΔΕΕ 11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel).

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

15

□ Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (1/2):

- Παρά τις κάποιες αρχικές επιφυλάξεις τους που αφορούσαν κυρίως την ιεραρχική ισχύ των παράγωγων ενωσιακών κανόνων, όλα τα κράτη μέλη αποδέχονται σήμερα την υπεροχή του συνόλου των ενωσιακών κανόνων έναντι των κοινών (μη συνταγματικών) εθνικών κανόνων.
- Εκεί που παρατηρείται αμφισβήτηση είναι στο θέμα της κατίσχυσης των ενωσιακών κανόνων και ιδιαίτερα των παράγωγων έναντι των συνταγματικών κανόνων.
- Το πρόβλημα έχει κατά καιρούς ανακύψει κυρίως αναφορικά με τον έλεγχο της συμβατότητας των παράγωγων ενωσιακών κανόνων σε σχέση με τα θεμελιώδη Ανθρώπινα Δικαιώματα.
- Κατά την ενωσιακή νομολογία, ο έλεγχος αυτός μπορεί να πραγματοποιείται μόνο με βάση το μέτρο προστασίας που παρέχει ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Δεν μπορούν αντιθέτως σε καμία περίπτωση τα κράτη μέλη να απαιτήσουν την εφαρμογή ενός υψηλότερου επιπέδου προστασίας από εκείνον που εγγυώνται οι ρυθμίσεις του Χάρτη, ακόμα και αν αυτός ο μεγαλύτερος βαθμός προστασίας κατοχυρώνεται από τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες (ΔΕΕ C-399/11 Stefano Melloni κατά Ministero Fiscal).
- Αντιρρήσεις κατά αυτής της απόλυτης εφαρμογής της αρχής της υπεροχής έχουν εκφραστεί από αρκετά Συνταγματικά Δικαστήρια.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

16

□ Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (2/2):

- Ιδιαίτερα το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο έχει επισημάνει επανειλημμένως ότι η αρχή της υπεροχής έχει ως όριο την απαραβίαστη γερμανική συνταγματική ταυτότητα, τμήμα της οποίας αποτελεί η απόλυτη προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και όλων εκείνων των θεμελιωδών αρχών που σχετίζονται με αυτήν.
- Έχει επομένως υπογραμμίσει ότι νομιμοποιείται να εξετάζει αν κάποιος ενωσιακός κανόνας παραβιάζει την γερμανική συνταγματική ταυτότητα και σε καταφατική περίπτωση να τον κηρύσσει ανεφάρμοστο σε εθνικό επίπεδο (BVerfG 2 BvR 2735/14 Identity Review Order).
- Όσον αφορά την εφαρμογή του Χάρτη, το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο αποδέχεται πλέον ότι αυτός αποτελεί το εφαρμοστέο μέτρο ελέγχου στους τομείς εκείνους που έχουν τύχει πλήρους νομοθετικής εναρμόνισης σε ενωσιακό επίπεδο (BVerfG BvR 276/17 Right to Be Forgotten II).
- Ακόμα όμως και σε αυτές τις περιπτώσεις, επιφυλάσσεται να προβεί σε εξαιρετικές περιπτώσεις σε έλεγχο συνταγματικής ταυτότητας εφόσον το κρίνει απαραίτητο και να αναγνωρίσει την προτεραιότητα των αντίστοιχων συνταγματικών επιταγών.
- Όσον αφορά τους μη πλήρως εναρμονισμένους σε ενωσιακό επίπεδο τομείς, το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο κρίνει ότι μπορεί να εφαρμόσει κατά προτεραιότητα τους συνταγματικούς κανόνες αντί εκείνων του Χάρτη στο μέτρο που παρέχουν ένα αντίστοιχο με αυτόν επίπεδο προστασίας (BVerfG BvR 16/13 Right to Be Forgotten I).

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

17

□ ΔΕΕ C-213/07 Μηχανική ΑΕ κατά Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης:

- Η υπόθεση αφορούσε προδικαστικό ερώτημα του Συμβουλίου της Επικρατείας.
- Το ερώτημα αφορούσε νομοθετική ρύθμιση που απαγόρευε τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς ανάληψης δημοσίων έργων προσώπων, τα οποία ήταν ταυτοχρόνως βασικοί μέτοχοι σε επιχειρήσεις μέσω ενημέρωσης.
- Η απαγόρευση αυτή βασιζόταν στις οικείες επιταγές του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος.
- Δεν προβλεπόταν όμως αντίστοιχη απαγόρευση στις σχετικές οδηγίες περί δημοσίων συμβάσεων.
- Το ΔΕΕ έκρινε ότι τα κράτη μέλη μπορούσαν να προβλέψουν επιπλέον μέτρα αποκλεισμού εργοληπτών, αποσκοπούντα στην τήρηση των αρχών της ίσης μεταχείρισης των υποβαλλόντων προσφορά και της διαφάνειας.
- Κατέληξε όμως στο συμπέρασμα ότι η επίμαχη εθνική απαγόρευση υπερέβαινε το μέτρο της αναλογικότητας, στον βαθμό που καθιέρωνε ένα αμάχητο τεκμήριο ασυμβιβάστου χωρίς να επιτρέπει στον ενδιαφερόμενο να ανταποδείξει ότι η συμμετοχή του στην επιχείρηση μέσω ενημέρωσης ουδόλως ήταν ικανή να επηρεάσει τον ανταγωνισμό μεταξύ των υποβαλλόντων προσφορά για την ανάληψη συγκεκριμένου έργου.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

18

□ ΔΕΕ C-399/11 Stefano Melloni κατά Ministerio Fiscal (1/2):

- Η υπόθεση αφορούσε πρόσωπο που είχε καταδικασθεί αμετακλήτως στην Ιταλία για δόλια πτώχευση, χωρίς να παραστεί προσωπικά σε κανένα στάδιο της δίκης του.
- Ο καταδικασθείς συνελήφθη μετά από αρκετά έτη στην Ισπανία στη βάση σχετικού ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος από τις ιταλικές αρχές.
- Ισχυρίστηκε τότε ότι η έκδοση του στην Ιταλία στη βάση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης θα παραβίαζε το θεμελιώδες δικαίωμα στη δίκαιη δίκη, όπως αυτό προστατεύεται από το Ισπανικό Σύνταγμα.
- Τούτο επειδή η ιταλική νομοθεσία καθιστά αδύνατη την άσκηση ένδικου μέσου κατά αμετάκλητων καταδικαστικών αποφάσεων για τον λόγο ότι αυτές έχουν εκδοθεί χωρίς την προσωπική παράσταση του κατηγορουμένου.
- Κατά τη νομολογία όμως του Ισπανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρασταθεί προσωπικά στη δίκη του θεωρείται τμήμα του συνταγματικού δικαιώματος στη δίκαιη δίκη.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

19

□ ΔΕΕ C-399/11 Stefano Melloni κατά Ministerio Fiscal (2/2):

- Το Ισπανικό Συνταγματικό Δικαστήριο απέστειλε τότε προδικαστικό ερώτημα ρωτώντας αν μπορούσε να αρνηθεί την εκτέλεση ενός ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος στη βάση των ενωσιακών κανόνων, ώστε να εξασφαλίσει στο καταζητούμενο πρόσωπο τον αυξημένο βαθμό προστασίας που αναγνώριζε στους καταδικασθέντες ερήμην το Ισπανικό Σύνταγμα.
- Το ΔΕΕ έκρινε ότι οι επίμαχοι ενωσιακοί κανόνες ήταν πλήρως σύμφωνοι με τις απαιτήσεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Δεδομένου αυτού, θα συνιστούσε παραβίαση της αρχής της υπεροχής να επιτραπεί η παρεμπόδιση της εφαρμογής των κανόνων αυτών βάσει των πιο προστατευτικών συνταγματικών προβλέψεων κράτους μέλους.
- Δεν ήταν επομένως επιτρεπτή η επίκληση των συνταγματικών αυτών κανόνων για την άρνηση εκτέλεσης του νομίμως εκδοθέντος ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.
- Το Ισπανικό Συνταγματικό Δικαστήριο προσάρμοσε έπειτα τη νομολογία του στην ως άνω προδικαστική απόφαση του ΔΕΕ.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

20

□ **BVerfG 2 BvR 2735/14 Identity Review Order (1/2):**

- Η υπόθεση αφορούσε πρόσωπο που είχε καταδικαστεί αμετακλήτως ερήμην στην Ιταλία για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση και εμπορία ναρκωτικών.
- Ο καταδικασθείς συνελήφθη μετά από πολλά έτη στη Γερμανία στη βάση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος από τις ιταλικές αρχές.
- Ισχυρίστηκε τότε ότι η έκδοση του στην Ιταλία στη βάση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης θα παραβίαζε τα συνταγματικά του δικαιώματα, γιατί βάσει της ιταλικής νομοθεσίας αδυνατούσε πλέον να προβάλει ουσιαστικούς ισχυρισμούς σε σχέση με την καταδίκη του.
- Το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο επεσήμανε ότι η αρχή της υπεροχής περιορίζεται από την απαραβίαστη γερμανική συνταγματική ταυτότητα.
- Πρόσθεσε ότι η γερμανική συνταγματική ταυτότητα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.
- Σημείωσε περαιτέρω ότι η γερμανική ποινική νομοθεσία βασίζεται στη θεμελιώδη αρχή της ατομικής ενοχής, που εκπορεύεται από την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

21

□ BVerfG 2 BvR 2735/14 Identity Review Order (2/2):

- Η αρχή της ατομικής ενοχής απαιτεί να μπορεί ο κατηγορούμενος να προβάλλει τις απόψεις του και αυτές να μπορούν να κριθούν επί της ουσίας.
- Η αρχή αυτή εφαρμόζεται και σε περιπτώσεις εκδόσεως προσώπων βάσει ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης.
- Δεν επιτρέπεται επομένως η εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, όταν η νομοθεσία του κράτους της εκδόσεως απαγορεύει στον καταδικασθέντα ερήμην να προβάλλει ουσιαστικούς ισχυρισμούς σε σχέση με την καταδίκη του.
- Καταλήγει ωστόσο το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο ότι η σχετική ενωσιακή νομοθεσία για την εκτέλεση των ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο που να απαιτεί από τις αρμόδιες εθνικές αρχές να προβαίνουν στον ανωτέρω έλεγχο πριν την έκδοση του καταζητούμενου προσώπου.
- Δεν χρειαζόταν επομένως στην υπό κρίση υπόθεση να περιοριστεί η αρχή της υπεροχής στη βάση της γερμανικής συνταγματικής ταυτότητας.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

22

□ **BVerfG 2 BvR 1845/18 European Arrest Warrant V (1/2):**

- Η υπόθεση αφορούσε έναν καταδικασμένο στη Ρουμανία σε ποινή κάθειρξης και ένα καταζητούμενο από την ίδια χώρα πρόσωπο.
- Τα πρόσωπα αυτά συνελήφθησαν τελικώς στη Γερμανία, στη βάση αντίστοιχων ευρωπαϊκών εντάλματος σύλληψης εκδοθέντων από τις ρουμανικές αρχές.
- Ισχυρίστηκαν τότε ότι η έκδοση τους στη Ρουμανία βάσει των παραπάνω ενταλμάτων σύλληψης θα τους εξέθετε σε κίνδυνο εξευτελιστικής και απάνθρωπης μεταχείρισης, λόγω των συνθηκών κράτησης στις ρουμάνικες φυλακές.
- Σε αντίθεση με την προηγούμενη επί του ιδίου θέματος νομολογία του, το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση της υπόθεσης βάσει των ρυθμίσεων του Χάρτη και όχι του Συντάγματος.
- Σημείωσε ότι η προτεραιότητα της εφαρμογής των ενωσιακών κανόνων καθιστά τον Χάρτη το εφαρμοστέο μέτρο ελέγχου όλων των υποθέσεων που αφορούν την εκτέλεση των ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

23

□ **BVerfG 2 BvR 1845/18 European Arrest Warrant V (2/2):**

- Τούτο συμβαίνει επειδή στον συγκεκριμένο χώρο ο ενωσιακός νομοθέτης έχει εισάγει μέτρα πλήρους εναρμόνισης.
- Επεσήμανε ωστόσο το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο ότι η προτεραιότητα της εφαρμογής των ενωσιακών κανόνων περιορίζεται πάντως από την απαραβίαστη γερμανική συνταγματική ταυτότητα.
- Πρόσθεσε όμως ότι η ανάγκη προσφυγής στον έλεγχο συνταγματικής ταυτότητας ανακύπτει μόνον όταν το επίπεδο προστασίας που παρέχει ο Χάρτης υπολείπεται του απολύτως αναγκαίου αντιστοιχού επιπέδου συνταγματικής προστασίας.
- Στην υπό κρίση υπόθεση, οι συνταγματικές απαιτήσεις αντιστοιχούσαν σε εκείνες του Χάρτη όσον αφορά τις ελάχιστες προδιαγραφές των συνθηκών κράτησης και την σχετική υποχρέωση ελέγχου που υπέχουν οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.
- Δεν χρειαζόταν επομένως να περιοριστεί η αρχή της υπεροχής στη βάση της γερμανικής συνταγματικής ταυτότητας.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

24

- **Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο, Αποφάσεις [P 7/20](#) και [K 3/21](#):**
 - Η υπόθεση αφορά μια πολύ αμφιλεγόμενη απόπειρα τροποποίησης του συστήματος οργάνωσης των Πολωνικών Δικαστηρίων, επιχειρηθείσα από την πολωνική κυβέρνηση.
 - Το ΔΕΕ έκρινε ότι οι πραγματοποιηθείσες αλλαγές αντίκεινται στους πρωτογενείς ενωσιακούς κανόνες (βλέπε ιδίως [ΔΕΕ C-204/21](#)).
 - Το Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο αποφάσισε ότι οι πρωτογενείς αυτοί κανόνες αντίκεινται στο Πολωνικό Σύνταγμα, απαντώντας σε σχετικό ερώτημα της πολωνικής κυβέρνησης για την ιεραρχική σχέση ενωσιακών και συνταγματικών κανόνων.
 - Το Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο αντιδρά ουσιαστικά στον τρόπο που οι κανόνες αυτοί ερμηνεύτηκαν από το ΔΕΕ και κρίνει ότι με τις αποφάσεις του τελευταίου επιχειρείται παρανόμως η επιβολή αντισυνταγματικών υποχρεώσεων.
 - Οι αποφάσεις αυτές του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου βασίζονται στην παραδοχή ότι οι συνταγματικοί κανόνες είναι υπέρτατης ιεραρχικής ισχύος όσον αφορά την εφαρμογή τους σε εθνικό επίπεδο.
 - Υπήρξε άμεση αντίδραση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής, με την τελευταία να επιβεβαιώνει την αρχή της υπεροχής έναντι των συνταγματικών κανόνων και να προβαίνει τελικώς σε παραπομπή της Πολωνίας για παραβίαση των ενωσιακών της υποχρεώσεων ([ΔΕΕ C-448/23](#)).